

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОГО АРСЕНАЛУ СПОРТСМЕНІВ РІЗНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В ХОРТИНГУ

Постановка проблеми. Хортинг як національний вид спорту та ефективний засіб фізичної підготовки й духовного гарту громадян України стає все більш популярним із кожним роком. Збільшується кількість спортивних клубів і секцій хортингу, постійно зростає рівень організації змагань різного рівня. Важливою умовою підвищення змагальної майстерності спортсменів є наукове дослідження системи спортивної підготовки та впровадження останніх наукових розробок у тренувальний процес [6]. Серед експертної спільноти вважається, що особливо значущим фактором для підвищення ефективності тренувального процесу є оптимізація технічної підготовки спортсменів-єдиноборців і зокрема хортингістів. Високий рівень технічної підготовленості багато в чому обумовлює змагальну майстерність спортсмена, робить поєдинки в хортингу видовищними та естетично привабливими.

Правила спортивних змагань із хортингу надають спортсменам можливість застосування значного арсеналу бойових засобів [1; 2]. Ефективне зростання рівня технічного майстерства хортингіста в багаторічному процесі спортивної підготовки вимагає, поряд із засвоєнням усього арсеналу атакуючих і захисних прийомів національного виду спорту, виділення для подальшого вдосконалення найбільш надійних і результативних у певні періоди спортивного поєдинку – „коронних прийомів“. На теперішній час не в повній мірі вирішеною є проблема отримання даних про параметри змагальної боротьби, їх аналізу, системної класифікації та застосування їх при побудові системи спортивної підготовки в хортингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні спортивні техніки та тактики пов'язані між собою й виявляють безпосередній взаємний вплив [1; 2; 3]. Наявність в технічному арсеналі єдиноборця широкого кола атакуючих і захисних дій дає змогу застосовувати необхідну тактику ведення поєдинку, а в разі потреби її змінювати. В сучасній теорії спорту сформувалося декілька підходів до класифікації техніко-тактичних дій [3; 5]. Зазвичай спортивна техніка в єдиноборствах поділяється на атакуючу та захисну. В ряді методичних робіт спортивна техніка в єдиноборствах ударного типу поділяється на техніку ведення бою на дальній, середній та ближній дистанціях. На дальній дистанції застосовуються удари ногами та деякі удари руками й коліньми в стрибку. На середній – основу атакуючого арсеналу складають удари руками. На ближній дистанції – короткі удари руками, удари ліктем і коліньми. В комплексних видах спортивних єдиноборств вважається доцільним поділяння техніки на ударну та борцівську, яка в свою чергу поділяється на прийоми в стійці та в партері. Слід відзначити, що наявність різного типу класифікацій в сфері спортивної педагогіки слід вважати позитивним явищем, яке дозволяє розглянути проблему під маючими різний сенс кутами. Подібний підхід показав свою результативність при застосуванні в фундаментальних науках, а саме – в фізиці. „Принцип доповнювання“ сформульований Н. Бором при аналізі складних явищ і процесів квантової фізики дозволив отримати важливі результати про зміни властивостей матерії. Наявність класифікацій технічних дій також є важливим фактором оптимізації дидактичних схем, особливо на початковому етапі навчання. Тренер, застосовуючи підвідні вправи, має змогу навчати учнів цілій групі прийомів, які мають однорідну біомеханічну структуру. В спеціальній літературі по теорії та методиці спортивних єдиноборств описано поділ спортсменів у залежності від стилю ведення поєдинку. Ступінь володіння атакуючими та захисними діями на різних дистанціях зумовлює тактичний малюнок поєдинку, що значною

мірою впливає на його результат. Методологічний підхід до проблеми оптимізації процесу вдосконалення техніко-тактичної майстерності викладено в основних положеннях теорії побудови рухів М. О. Бернштейна (1996), теорії функціональних систем П. К. Анохіна (1975), системного підходу В. М. Платонова (1987) і методу термінової інформації В. С. Фарфеля (1985). В останні роки з'являється все більше публікацій в яких техніка та тактика спортивного поєдинку розглядається з застосуванням методології, евристичних методів і термінології синергетичного дослідного підходу.

Мета статті: дослідити результативність реалізації техніко-тактичного арсеналу в змагальних сутичках спортсменів-хортингістів різного кваліфікаційного рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилося з 1 лютого по 30 листопада 2015 року на базі Харківського національного університету радіоелектроніки. В дослідженні приймали участь 35 спортсменів Харківської обласної федерації хортингу чоловічої статі віком 18–21 років.

Для дослідження структури та ефективності змагальних дій була створена експертна група чисельністю 7 осіб, яка була складена з кваліфікованих спортсменів і тренерів із контактних видів єдиноборств: 1 – ЗМСУ, 1 – МСУМК, 2 – ЗТУ, 4 – МСУ. Експертній оцінці змагальні дії спортсменів-хортингістів на чемпіонаті та Кубку Харківської обласної федерації хортингу (56 поєдинків) та контрольних поєдинках (184 поєдинки), якими в системі спортивної підготовки завершується певний тренувальний період. У дослідженні техніко-тактичного арсеналу спортсменів у контактних єдиноборствах, сформувався сталий підхід до визначення стильових відмінностей ведення поєдинку. В дещо спрощеному вигляді загальна методологія визначення стилів може бути представлена наступним чином: кількісні показники виконання тактичних дій і застосування технічних прийомів перетворюється в якісні категорії, які характеризують бойові дії спортсменів. При цьому в відповідності до правил змагань із вибраних видів спорту, а також наявності певних розбіжностей у виборі критеріїв оцінювання, у науково-методичній літературі зустрічаються певні відмінності в класифікації техніко-тактичних стилів. Так, у боксі сталим є поділення спортсменів на „ігровиків“, „темповиків“, „нокаутерів“ і „універсалів“. В комплексних єдиноборствах (Клімов К. В., 2007) запропонував наступний розподіл: „ігровик“, „силовик“, „темповик“, „нокаутер“, „універсал“. У карате WKF (Макарідін Д. Н., 2007; Баранов М. В., 2011) тактичні стилі класифікуються як „наступальний“, „очікувальний“, „маневрений“. Наші дослідження змагальної та тренувальної діяльності в контактних розділах карате – ірікумі-дзю та ірікумі-го (Ашанін В. С., Литвиненко А. М., 2013; Литвиненко А. М., 2014) дозволяють зробити висновки про доцільність поділу, згідно ключових особливостей тактичних дій поділу спортсменів у комплексних видах єдиноборств на „ігровиків“, „силовиків – із установкою на нокаут“, „темповиків“, „нокаутерів“ й „універсалів“. Вище названі розділи карате є комплексними єдиноборствами в яких дозволяється нанесення ударів руками та ногами, ліктем і коліньми в тулуб й борцівська техніка в стійці в партері. Таким чином, вважаємо допустимим і науково коректним застосування різних класифікацій тактичних стилів для отримання даних про стильові відмінності спортсменів у хортингу.

На основі аналізу спортивних поєдинків експертна група встановила розподіл спортсменів-хортингістів згідно тактичного стилю ведення поєдинку (див. табл. 1).

Також визначені засоби, за рахунок яких спортсмени прагнуть досягнути перемоги над супротивником у поєдинку.

Хортингістам *ігрового стилю* притаманне застосування великої кількості підготовчих дій, вони володіють великим арсеналом атакуючих і захисних прийомів, можуть проводити бій як „першим“, так і „другим“ номером.

Тактичні стилі та показники змагальних можливостей спортсменів-хортингістів

Тактичні стилі*	Показники розподілу (%)	Показники змагальних можливостей			
		Сильний удар	Високий темп бойових дій	Ефективні підготовчі дії	Зміна тактики
Ігровий	37	-	-	+	+
Темповий	28	-	+	-	-
Силовий	25	+	-	+	-
Універсальний	10	+	+	+	+

* стильові признаки, прояв яких зафіксовано в поєдинках зі спортсменами рівної кваліфікації.

„Темповики“ демонструють високі показники спеціальної витривалості, схильні проводити поєдинок у високому темпі з застосуванням повторних атак із пресингом суперника.

Хортингістів *силового стилю* відрізняє наявність потужного удару та прагнення завершення поєдинку за рахунок нокауту та нокдаунів. Вони добре підготовлюють атаку, але зазвичай їх ефективний технічний арсенал не відрізняється різноманітністю.

„Універсали“, це спортсмени, які демонструють гармонійність показників техніко-тактичної підготовленості. Достатній арсенал бойових дій дозволяє їм у разі необхідності змінювати тактику ведення поєдинку, що дає спортсменам цієї класифікаційної групи значні переваги перед іншими.

Експертна група встановила, що загальний техніко-тактичний малюнок поєдинку в хортингу значною мірою залежить від специфічних особливостей технічного арсеналу спортсменів. Якщо спортсмен переважно володіє ударною технікою (а серед досліджуваних спортсменів 69 % відносилися до цієї категорії) вони прагнуть у поєдинках із рівними по класу супротивниками уникати борцівських дій. Спортсмени основу технічної підготовленості яких складає боротьба (25 %) прагнуть нав'язати бій на ближній дистанції й у партері. За даними експертного аналізу лише 6 % хортингістів, які брали участь у дослідженні однаковою мірою володіли навиками нанесення атакуючих і контратакуючих ударів і борцівською технікою. Як виявилось, у дослідженні універсальність техніко-тактичного арсеналу цієї категорії єдиноборців не пов'язана з їхньою спортивною кваліфікацією, а зумовлена наявністю відповідних задатків і спрямованістю тренувального процесу. В цьому сенсі, про критерію переважного застосування певних груп прийомів ведення змагальної боротьби, спортсменів у хортингу можливо класифікувати як „ударників“, „борців“ і „універсалів“. На наш погляд застосування декількох моделей для аналізу структури та функціонування складних систем є універсальним підходом в організації наукових досліджень. Наявність значущої інформації про ключові параметри змагальної боротьби дає змогу ефективного коректування тренувального процесу для більшого зростання бойових можливостей спортсменів.

Аналіз даних об'єктивного контролю змагальної діяльності в хортингу показує, що в спортивному поєдинку присутні відносно спокійні періоди, які змінюються більш активними. Також встановлена наявність періодів різкого загострення змагальної боротьби. Для кожного з цих періодів притаманні певні техніко-тактичні дії. Особливо важливими для результату спортивної сутички виявляються періоди різкого загострення змагальної боротьби, в яких значно змінюються біомеханічні характеристики бойових навиків. Такі періоди часто стають переломними в поєдинку та дозволяють хортингістам отримати стратегічну перевагу. Саме ефективність дій в

періоди різкого загострення змагальної боротьби становляться вирішальними в екстремальних умовах спортивного протиборства. Тренерський колектив Харківської обласної федерації хортингу, при організації системи спортивної підготовки, приділяє значну увагу вдосконаленню вміння ефективно діяти в періоди різкого загострення спортивної боротьби в поєдинку єдиноборців. При цьому в технічному арсеналі спортсмена відокремлюється група прийомів, які є найбільш результативними: дають значну тактичну перевагу, приводять до нокауту та нокдаунам суперника й стабільно отримують високі оцінки суддів. Індивідуальний арсенал ефективних бойових дій може значно розрізнятися та одним із важливих завдань „тренерського штабу“ є аналіз змагальних дій та формування групи тренувальних впливів, які найбільш ефективно сприяють зростання бойового потенціалу хортингістів. Застосовується при цьому „синергетичний метод керування“, розроблений нами для отримання ключової інформації про параметри змагальної боротьби, ефективній корекції тренувального процесу та дій єдиноборців у періоди різкого загострення спортивного поєдинку. Цей метод може бути ефективно використаний на всіх етапах підготовки спортсмена, але найбільш результативним є його застосування під час організації тренувального процесу хортингістів високого класу.

Висновки. 1. Спортсменам у хортингу притаманні певні тактичні стилі ведення змагальної боротьби для яких характерні відповідні класифікаційні признаки. 2. Наявність даних про тактичний стиль спортсмена дає змогу тренерам для ефективної корекції різних напрямків підготовки. 3. Представлена класифікація тактичних стилів із застосуванням класифікаційного признаку переважного застосування борцівських й ударних бойових прийомів може бути застосована для аналізу змагальних дій та вдосконалення системи спортивної підготовки в хортингу. 4. Встановлена наявність у поєдинку в хортингу періодів різкого загострення змагальної боротьби дають змогу цілеспрямовано коректувати педагогічний процес для підвищення результативності бойових дій.

Перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі.

Передбачається проведення дослідження ефективності застосування різних дидактичних алгоритмів для формування навиків бойових дій хортингістів у періоди різкого загострення змагальної боротьби в спортивному поєдинку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмоєнко Е. А. Міжнародна спортивна програма хортингу / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Поливода А. В., 2009. – 24 с.
2. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Поливода А. В., 2014. – 1064 с.
3. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навч.-метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Поливода А. В., 2009. – 227 с.
4. Остапенко О. Характерництво – ефективна форма фізичної підготовки запорізьких казаків / О. Остапенко, М. Зубалій // Фізичне виховання в школі. – 2000. – № 2. – С. 48.
5. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 1997. – 584 с.
6. Фомин Н. А. Физиологические основы двигательной активности / Н. А. Фомин, Ю. Н. Вавилов. – М. : ФиС, 1991. – 224 с.

REFERENCES

1. Yeromenko, E. A. (2009). *Mizhnarodna sportyvna prohrama khortynhu* [The international sports program of horting]. Kyiv: Palivoda A. V.
2. Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting – the national sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V.

3. Yeromenko, E. A. (2009). *Trenuvannia v khortynhu* [Training in Horting]. Kyiv: Palivoda A.V.
4. Ostapenko, O., & Zubalii, M. (2000). Kharakternytstvo — efektyvna forma fizychnoi pidhotovky zaporizkykh kozakiv [Harakternytstvo as effective form of physical training of Zaporozhye Cossacks]. *Fizychni vykhovannia v shkoli*, 2, 48.
5. Platonov, V. N. (1997). *Obshchaia teoriia podhotovki sportsmienov v olimpiiskom sporte* [General teori of training of atletes in Olympic sports]. Kyiv: Olimpiiskaia literatura.
6. Fomin, N. A., & Vavilov, Yu. N. (1991). *Fiziologicheskiie osnovy dvihatelnoi aktivnosti* [Physiological basis of motion activity]. Moscow: FiS.

Андрій Литвиненко.

Аналіз особливостей техніко-тактичного арсеналу спортсменів різної кваліфікації в хортингу.

У статті розглянута структура техніко-тактичної підготовленості в хортингу. Встановлені відмінності технічного арсеналу спортсменів початківців і хортингістів високого рівня підготовленості. Аналізується проблема застосування технічних дій в залежності від фази спортивного поєдинку. Представлено декілька підходів до класифікації техніко-тактичних дій єдиноборців і виявлення стильових особливостей змагальної діяльності. Запропонована система класифікації стилів змагальної діяльності в зв'язку з переважним застосуванням борцівської та ударної техніки. Показана ефективність аналізу бойових дій хортингістів у змагальних поєдинках із застосуванням міждисциплінарної синергетичної дослідної програми. Встановлено зв'язок між рівнем розвитку фізичних якостей спортсмена та результативністю техніко-тактичних дій. Розкриваються основні напрямки підвищення ефективності техніко-тактичної підготовки спортсменів у хортингу. Пропонується поняття про періоди різкого загострення змагальної боротьби. Для ефективної корекції бойових дій хортингістів пропонується синергетичний метод керування, який передбачає отримання ключової інформації про параметри змагальної боротьби та застосування оперативної корекції бойових дій. Показана пріоритетність напряму тренувального процесу хортингістів, для забезпечення якого виконується великий обсяг тренувальної роботи по підготовці до екстремальної взаємодії спортсменів у поєдинку.

Ключові слова: *хортинг, техніко-тактична підготовка, змагальні поєдинки, тренувальні засоби, підготовчі дії, період різкого загострення змагальної боротьби, синергетична методологія, спортивна техніка.*

Andriy Litvinenko.

Kharkiv National universitet radioelektroniki (Kharkiv ave. Traktorostroiteley Str. 140 B square. 51, Ukraine).

Analysis of features of technical and tactical arsenal of athletes of varying skill in horting.

The article describes the structure of technical preparation in Hortenge. Analyzed a set of attack and defense with hands and feet, how to move on the competition ground, locks and chokes. Shown connection options strikes with hands and feet in a holistic combination of fighting techniques. Platoon is about competitive efficiency of those or other technical actions. The differences of the technical Arsenal of beginners and hartingistov high level of fitness. Athletes entry level of preparedness do not have a steady Arsenal of hostilities. The biomechanical structure of the competitive skills they unstable.

Champions hostingu have in their Arsenal are some effective techniques of throwing and striking Arsenal. Examines the problem of application of technical actions depending on the phases of a sport competition. It was found that during periods of sharp aggravation of

competitive struggle changes the set of used shocks and biomechanical characteristics of the movements. The efficiency analysis of fighting hartingistov in competitive matches with the use of a multidisciplinary synergistic research programs. The athlete is considered as a super complex, open, nonlinear, hierarchically organized systems, for which there are universal laws of development. Technology activity management of kartingistov in a sports duel is presented as a natural process changes the system state described by the concepts of attractor, channel fluctuations, fractality of the horizon. The relation between the level of development of physical qualities of the athlete and the effectiveness of technical actions. The level of development of strength, speed-power qualities, endurance, flexibility and agility defines the structure of technical actions used in combat, as well as their reliability. The basic directions of increase of efficiency of technical-tactical preparation of sportsmen in Hortenge. Presented several approaches to the classification of technical and tactical combat and detect stylistic features competitive activities. The proposed classification system style of competitive activity due to the predominant use of wrestling and shock technology. Dayetsya Concept of periods of aggravation of competitive struggle. For effective correction fighting hortynhistiv offer a synergistic control method, which involves obtaining key information about the parameters of competitive struggle. Shown priority direction hortynhistiv training process, which involves a large amount of training work in preparation for the interaction of extreme athletes in the match.

Key words: *horting, technical and tactical training, competitive matches, training facilities, preparatory actions, the period of sharp aggravation of competitive struggle, a synergistic methodology.*

Андрій Литвиненко.

Анализ особенностей технико-тактического арсенала спортсменов различной квалификации в хортинге.

В статье рассмотрена структура технико-тактической подготовленности в хортинге. Установлены различия технического арсенала спортсменов начинающих и хортингистив высокого уровня подготовленности. Анализируется проблема применения технических действий в зависимости от фазы спортивного поединка. Представлено несколько подходов к классификации технико-тактических действий спортсменов-единоборцев и выявления стилевых особенностей соревновательной деятельности. Предложенная система классификации стилей соревновательной деятельности по критерию преимущественного применения борцовской или ударной техники. Показана эффективность анализа боевых действий хортингистив в соревновательных поединках с применением междисциплинарной синергетической исследовательской программы. Установлена связь между уровнем развития физических качеств спортсмена и результативностью технико-тактических действий. Раскрываются основные направления повышения эффективности технико-тактической подготовки спортсменов в хортинге. Дается понятие о периодах резкого обострения соревновательной борьбы. Для эффективной коррекции боевых действий хортингистив предлагается синергетический метод управления, который предусматривает получение ключевой информации в параметрах соревновательной борьбы и применение оперативной перестройке боевых действий. Показана приоритетность направления тренировочного процесса хортингистив, для обеспечения которого выполняется большой объем тренировочной работы по подготовке к экстремальному взаимодействию спортсменов в поединке.

Ключевые слова: *хортинг, технико-тактическая подготовка, соревновательные поединки, тренировочные средства, подготовительные действия, период резкого обострения соревновательной борьбы, синергетическая методология.*